

Anna Korzeniewska-Lasota

Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziego w stanie spoczynku

Studia Warmińskie 49, 287-302

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Anna Korzeniewska-Lasota
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziego w stanie spoczynku

Słowa kluczowe: odpowiedzialność dyscyplinarna, sędzia, stan spoczynku, kara dyscyplinarna.

Key words: disciplinary liability, judge, retirement, disciplinary punishment.

Schlüsselworte: disziplinarische Haftung, Richter, Ruhestand, Disziplinarstrafe.

Wstęp

Zgodnie z obecnie obowiązującą Konstytucją RP z 2 kwietnia 1997 r., sędziowie są powoływani przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na czas nieoznaczony i są nieusuwalni¹. Stają się, pomijając przypadki, kiedy zrezygnują z wykonywania zawodu, czy zostaną wydaleny ze służby, sędziami na całe życie. Stosunek służbowy sędziego, który zostanie nawiązany po złożeniu przysięgi, trwa bowiem nawet wówczas, kiedy sędzia nie wykonuje już swoich obowiązków zawodowych (nie pozostaje w służbie czynnej), a jest w stanie nieczynnym – w stanie spoczynku. Ów „reżim stanu spoczynku”, który przyznała sędziom mocą art. 180 ust. 3–5 obecnie obowiązująca Konstytucja², jest niewątpliwie jedną z gwarancji prawidłowego funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości³.

Adres/Adresse/Anschrift: dr Anna Korzeniewska-Lasota, Katedra Teorii i Filozofii Prawa i Państwa, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, ul. Warszawska 98, 10-702 Olsztyn, a.korzeniewska@uwm.edu.pl.

¹ Art. 179 i 180 ust. 1 Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483.

² Art. 180 ust. 3: „Sędzia może być przeniesiony w stan spoczynku na skutek uniemożliwiających mu sprawowanie jego urzędu choroby lub utraty sił. Tryb postępowania oraz sposób odwołania się do sądu określa ustawa”. Art. 180 ust. 4: „Ustawa określa granicę wieku, po osiągnięciu której sędziowie przechodzą w stan spoczynku”. Art. 180 ust. 5: „W razie zmiany ustroju sądów lub zmiany granic okręgów sądowych wolno sędziego przenosić do innego sądu lub w stan spoczynku z pozostawieniem mu pełnego uposażenia”.

³ Por. wyrok TK z 11 lipca 2000 r., K 30/99, www.trybunal.gov.pl (10 I 2012).

Stan spoczynku sędziego to swego rodzaju odpowiednik emerytury czy renty pozostałych, poza prokuratorami, grup zawodowych. Jest to instrument, który ma zabezpieczać sędziom odpowiednie, godne warunki materialne, po zakończeniu służby czynnej, przy jednoczesnym obwarowaniu rygiem odpowiedzialności dyscyplinarnej. Sędzia w stanie spoczynku, mimo że nie wykonuje już obowiązków zawodowych (nie orzeka), to nadal pozostaje w stosunku służbowym, z którego wynikają dla niego określone przywileje, jak i zobowiązania, a ich naruszenie może skutkować swoistego rodzaju odpowiedzialnością represyjną, jaką jest odpowiedzialność dyscyplinarna⁴. I to właśnie przesłanki wszczęcia takiego postępowania, jego bieg, jak też konsekwencje poszczególnych możliwych orzeczeń w stosunku do sędziów w stanie spoczynku, będą przedmiotem poniższych rozważań.

Przejście w stan spoczynku

Podstawy prawne przejścia sędziów sądów powszechnych w stan spoczynku określa Konstytucja RP z 2 kwietnia 1997 r. i ustawa z 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych⁵. Akty te określają zarówno obligatoryjne, jak i fakultatywne przesłanki przejścia w stan spoczynku. I tak sędzia sądu powszechnego w stan spoczynku może przejść lub zostać przeniesiony.

Sędzia przechodzi w stan spoczynku zasadniczo z dniem ukończenia 65. roku życia, chyba że w ustawowym terminie (nie później niż na sześć miesięcy przed ukończeniem 65. roku życia) złoży ministrowi sprawiedliwości oświadczenie o woli dalszego zajmowania stanowiska i przedstawi zaświadczenie stwierdzające jego zdolność, ze względu na stan zdrowia, do dalszego pełnienia obowiązków sędziego. Swoje stanowisko sędzia może jednakże zajmować nie dłużej niż do ukończenia 70. roku życia. Ustawodawca umożliwił przejście w stan spoczynku również wcześniej. Kobieta, która przepracowała na stanowisku sędziego lub prokuratora nie mniej niż 25 lat, może bowiem przejść w stan spoczynku po ukończeniu 55 lat, a mężczyzna, który przepracował na stanowisku sędziego lub prokuratora nie mniej niż 30 lat, po ukończeniu lat 60⁶.

⁴ O wzajemnej relacji między odpowiedzialnością dyscyplinarną a karną zob. A. Bojańczyk, *Z problematyki relacji między odpowiedzialnością dyscyplinarną i karną (na przykładzie odpowiedzialności dyscyplinarnej zawodów prawniczych)*, Państwo i Prawo 9 (2004), s. 17-32.

⁵ Dz.U. 2001, nr 98, poz. 1070.

⁶ Art. 69 ustawy z 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (dalej: u.s.p.) – Dz.U. 2001, nr 98, poz. 1070.

Sędziego obligatoryjnie przenosi się w stan spoczynku⁷, jeżeli z powodu choroby lub utraty sił, uznany został przez lekarza orzecznika Zakładu Ubezpieczeń Społecznych za trwale niezdolnego do pełnienia obowiązków sędzięgo⁸, fakultatywnie – na wniosek kolegium właściwego sądu, jeżeli na skutek uniemożliwiających sędziemu sprawowanie jego urzędu choroby lub utraty sił, nie pełnił służby przez okres roku albo w razie zmiany ustroju sądów lub zmiany granic okręgów sądowych⁹.

Z wyjątkiem ostatniej sytuacji (sędzia ma bowiem prawo powrócić na poprzednio zajmowane albo otrzymać stanowisko równorzędne poprzednio zajmowanemu, jeżeli ustały przyczyny będące podstawą jego przeniesienia), stan spoczynku sędziego trwa zasadniczo aż do śmierci. W tym czasie sędzia w stanie spoczynku, jak już wyżej wspomniano, nadal pozostaje w stosunku służbowym. Zmianie ulega jednakże treść tego stosunku. Sędzia nie posiada już władzy jurysdykcyjnej oraz wynikających z niej praw i obowiązków.

Przesłanki odpowiedzialności dyscyplinarnej

Sędzia w stanie spoczynku, w myśl ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych, podlega odpowiedzialności dyscyplinarnej przed sądami dyscyplinarnymi. Do teŹe odpowiedzialności zgodnie z art. 104 § 3 u.s.p. odpowiednie zastosowanie mają przepisy o odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów, z wyłączeniem kar dyscyplinarnych, których katalog został ukształtowany odmiennie¹⁰.

Ustawodawca wymienia dwa powody zainicjowania postępowania dyscyplinarnego wobec sędziów w stanie spoczynku, są to:

1) w myśl art. 104 § 2 i § 3 u.s.p. w związku z art. 107 § 1 u.s.p. każde określone w art. 107 § 1 u.s.p. przewinienie dyscyplinarne (tj. przewinienie

⁷ Szerzej o podstawach prawnych przechodzenia sędziów w stan spoczynku I. Raczkowska, *Stan spoczynku sędziów i prokuratorów*, Warszawa 2003, s. 43–56.

⁸ Przejście w stan spoczynku może nastąpić zarówno na wniosek sędziego, jak i właściwego kolegium sądu, a od orzeczenia o trwałej niezdolności do pełnienia obowiązków sędziego wystawionego przez lekarza orzecznika ZUS, obu wskazanym podmiotom przysługuje sprzeciw do komisji lekarskiej ZUS.

⁹ Por. art. 180 ust. 3 i 5 Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r. oraz art. 70 i 71 ustawy z 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych.

¹⁰ Art. 104 § 3 u.s.p.: „Do odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów w stanie spoczynku stosuje się odpowiednio przepisy o odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów, z tym że zamiast kar przewidzianych dla sędziów sąd dyscyplinarny orzeka kary: 1) upomnienia, 2) nagany, 3) zawieszenia waloryzacji uposażenia na okres od jednego roku do trzech lat, 4) pozbawienia prawa do stanu spoczynku wraz z prawem do uposażenia”.

służbowe, w tym oczywista i rażąca obraza przepisów prawa i uchybienia godności urzędu), popełnione w okresie pełnienia służby, z ograniczeniem wynikającym z przepisów o przedawnieniu¹¹.

2) zgodnie z art. 104 § 2 u.s.p. uchybienie godności sędziego popełnione po przejściu w stan spoczynku.

W uzasadnieniu stanowiska wyrażonego w punkcie pierwszym, przywołać należy treść ogólnej klauzuli art. 104 § 3 u.s.p., zobowiązującej do odpowiedniego stosowania przepisów o odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów do sędziów w stanie spoczynku, na mocy której to przede wszystkim art. 107 § 1 u.s.p.¹² wyznacza przedmiotowy zakres odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziego w stanie spoczynku, a art. 104 § 2¹³ jest uzupełnieniem podstaw tejże odpowiedzialności. Jedyne wskazaniem, że zaprzestanie pełnienia urzędu sędziego, nie uchyla go od odpowiedzialności za uchybienia godności tego urzędu¹⁴. Nie ma bowiem ani formalnych, ani aksjologicznych podstaw do ograniczenia tejże odpowiedzialności jedynie do uchybienia godności urzędu. Analiza znaczenia językowego treści art. 104 § 2 u.s.p. nie wskazuje, aby zamiarem ustawodawcy było zwolnienie sędziego w stanie spoczynku od odpowiedzialności za przewinienie służbowe, w tym oczywistą i rażącą obrazę przepisów prawa, popełnione jeszcze w okresie pełnienia służby. Przepis ten, jako logiczna konsekwencja przepisu go poprzedzającego nakłada na sędziego w stanie spoczynku obowiązek dochowania godności sędziego, a więc innej, odpowiadającej zmienionemu statusowi sędziego postaci obowiązku, który posiadał w okresie służby czynnej i określa skutki niedotrzymania tego obowiązku. Nie daje natomiast podstaw do twierdzenia, że art. 104 § 2 u.s.p., rozstrzyga o nieodpowiedzialności sędziego w stanie spoczynku za przewinienia wymienione w art. 107 § 1 u.s.p.¹⁵

¹¹ Tak też w wyroku SN z 16 czerwca 2004 r., SNO 25/04, LEX nr 472122.

¹² Art. 107 § 1 u.s.p.: „Za przewinienia służbowe, w tym za oczywistą i rażącą obrazę przepisów prawa i uchybienia godności urzędu (przewinienia dyscyplinarne), sędzia odpowiada dyscyplinarnie”.

¹³ Art 104 § 2 u.s.p.: „Za uchybienie godności sędziego po przejściu w stan spoczynku oraz uchybienie godności urzędu sędziego w okresie pełnienia służby sędzia w stanie spoczynku odpowiada dyscyplinarnie”.

¹⁴ Odmienny pogląd wyrażono w *Komentarzu do Prawa o ustroju sądów powszechnych i ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa autorstwa T. Erecińskiego, J. Gudowskiego i J. Iwulskiego*, J. Gudowski (red.), Warszawa 2002, s. 310.

¹⁵ W postanowieniu z 7 lipca 2004 r. SN sformułował nawet tezę, że „Z art. 104 § 2 u.s.p. wynika wprost, że sędzia w stanie spoczynku może być także skazany za przewinienie popełnione przed przejściem w stan spoczynku. Zgodnie z regułą wykładni >>a maiori ad minus<<, jeżeli jest dopuszczalne skazanie sędziego za przewinienie popełnione przed przejściem w stan spoczynku, to tym bardziej sędzia w stanie spoczynku odpowiada za przewinienie służbowe popełnione przed przejściem w stan spoczynku” (postanowienie SN z 7 lipca 2004 r., SNO 27/04, LEX nr 472125).

Ustawodawca nie wyraził bowiem ani w art. 104 u.s.p., ani w innym przepisie ustawy, zamiaru uwolnienia sędziego w stanie spoczynku od odpowiedzialności za przewinienia dyscyplinarne popełnione w okresie pełnienia służby. Przepisy art. 104 u.s.p., jak i następne regulują jedynie kwestię rodzaju orzekanych kar dyscyplinarnych i ich skutków. A w art. 118 u.s.p. ustawodawca wprost rozstrzygnął o dopuszczalności kontynuowania postępowania dyscyplinarnego nawet wtedy, kiedy w toku tego postępowania doszło do rozwiązania lub wygaśnięcia stosunku służbowego sędziego¹⁶. Przejście sędziego w stan spoczynku nie stanowi zatem przeszkody do dalszego prowadzenia postępowania dyscyplinarnego. Stosunek służbowy sędziego trwa przecież nadal, a charakter zmiany w treści tego stosunku nie narusza jego istoty. Nie ma więc żadnych powodów, aby sędzia w stanie spoczynku nie ponosił pełnej odpowiedzialności dyscyplinarnej za czyny, które popełnił w czasie sprawowania urzędu, oczywiście z ograniczeniem wynikającym z art. 108 u.s.p. o przedawnieniu dyscyplinarnym¹⁷.

Drugim powodem, zainicjowania postępowania dyscyplinarnego wobec sędziów w stanie spoczynku, wynikającym wprost z treści art. 104 § 2 u.s.p., jest uchybienie godności sędziego już po przejściu w stan nieczynny. W przepisie tym ustawodawca wprowadza odmienne od dotychczasowego pojęcie „godność sędziego”, a uchybienie tej godności czyni właśnie podstawą odpowiedzialności nieczynnego zawodowo sędziego. Ustalenie treści tego pojęcia jest zatem kluczowe z punktu widzenia omawianego zagadnienia.

Zakres terminu „godność sędziego” należy niewątpliwie rozważać w kontekście pojęcia „godność urzędu sędziego”, którym ustawodawca posługuje się w odniesieniu do czynnych zawodowo sędziów i pojmować (rozumieć) odpowiednio do zmiany statusu służby sędziego¹⁸.

„Godność urzędu sędziego”¹⁹, określona jest przez specyfikę tego zawodu. Fakt, że po złożeniu ślubowania, sędzią jest się zasadniczo przez całe życie i to nie tylko na sali sądowej, ale i poza nią (praktycznie 24 godziny na dobę)

¹⁶ Art. 118 u.s.p.

¹⁷ W myśl art. 108 § 1 u.s.p.: „Po upływie trzech lat od chwili czynu nie można wszcząć postępowania dyscyplinarnego. § 2. W razie wszczęcia postępowania dyscyplinarnego przed upływem terminu, o którym mowa w § 1, przedawnienie dyscyplinarne następuje z upływem pięciu lat od chwili czynu. Jeżeli jednak przed upływem terminu, o którym mowa w § 1, sprawa nie została prawomocnie zakończona, sąd dyscyplinarny orzeka o popełnieniu przewinienia dyscyplinarnego, umarzając postępowanie w zakresie wymierzenia kary dyscyplinarnej. § 3. W zakresie odpowiedzialności dyscyplinarnej za wykroczenie przedawnienie dyscyplinarne następuje jednocześnie z przedawnieniem przewidzianym dla wykroczeń. § 4. Jeżeli jednak przewinienie dyscyplinarne zawiera znamiona przestępstwa, przedawnienie dyscyplinarne nie może nastąpić wcześniej niż przedawnienie przewidziane w przepisach Kodeksu karnego”.

¹⁸ Zob. SN w wyroku z 9 listopada 2006 r., SNO 63/06, LEX nr 470238.

¹⁹ Zob. A. Korzeniewska-Lasota, *Godność urzędu sędziego – uwagi na tle orzecznictwa sądów dyscyplinarnych*, Studia Elckie 13 (2011), s. 285–297.

sprawia, że od osoby wykonującej ten zawód wymaga się nie tylko odpowiednich kwalifikacji zawodowych, ale i etycznych²⁰. Sędzia orzekający, który wyposażony jest w kompetencje obejmujące rozstrzyganie o najwyższych wartościach człowieka (wolności, czci, mieniu), musi bowiem sprostać wyższym – niż przeciętny człowiek – wymaganiom moralnym, być nieskazitelny, nienaganie wypełniać określone obowiązki²¹ i być wiarygodny²². Od sędziego wymaga się, aby identyfikował się z ocenami, które wyraża w procesie stosowania prawa, dokonywał czynności wymiaru sprawiedliwości bez znaczącego dysonansu w sferze etyki²³. Posiadał szczególne predyspozycje osobowościowe, w tym tak radził sobie z problemami życia osobistego, żeby nie powodowały one szkody dla wymiaru sprawiedliwości. Postępował zgodnie ze ślubowaniem sędziowskim, stale podnosił kwalifikacje zawodowe, strzegł powagi stanowiska sędziowskiego i unikał wszystkiego, co mogłoby przynieść ujmę godności sędziego lub osłabić zaufanie co do jego bezstronności²⁴.

Sędzia w stanie spoczynku, od którego wymaga się dochowania „godności sędziego” ma natomiast odpowiednio zmodyfikowany – ze względu na zmianę statusu służby – obowiązek unikania wszystkiego, co mogłoby przynieść ujmę godności sędziego czynnego²⁵. W sferze życia prywatnego powinien zatem podejmować tylko takie działania, które nie uzewnętrzniają się w sposób mogący przynieść ujmę jego godności, oczywiście z uwzględnieniem wynikającej z konstytucji ochrony życia prywatnego i rodzinnego sędziów oraz prawem do decydowania o swoim życiu osobistym²⁶.

Powyższe wskazania przekładają się więc, zdaniem autorki, na następujące konkretne obowiązki sędziego w stanie spoczynku:

– wynikający wprost z art. 105 w zw. z art. 86 u.s.p., zakaz podejmowania dodatkowego zatrudniania²⁷;

²⁰ Zob. *Zbiór zasad etyki zawodowej sędziów* – Uchwała nr 16/2003 Krajowej Rady Sądownictwa z 19 lutego 2003 r.

²¹ Normatywnie określone obowiązki sędziego nie są wskazane taksatywnie, uzupełniają je obowiązki nakreślone w *Zbiorze zasad etyki zawodowej sędziów*. Nieodzowną rolę spełniają w tym zakresie również orzeczenia sądów, w szczególności sądów dyscyplinarnych.

²² Uchwała SN z 4 grudnia 2003 r., SNO 77/03, LEX nr 471886.

²³ Ibidem.

²⁴ Argumenty z art. 82 i 82a i b ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych. Dz.U. 2001, nr 98, poz. 1070. Por. J.R. Kubiak, J. Kubiak, *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów*, Przegląd Sądowy 4 (1994), s. 16; Wyrok SN z 11 września 2007 r., SNO 50/07, LEX nr 471858.

²⁵ Tak SN w wyroku z 9 listopada 2006 r., SNO 63/06, LEX nr 470238.

²⁶ Art. 47 Konstytucji RP z 1997 r. Zob. też *Zbiór zasad etyki zawodowej sędziów* – załącznik do uchwały nr 16/2003 KRS z dn. 19 lutego 2003 r.

²⁷ Sędzia w stanie spoczynku nie może wykonywać zawodu radcy prawnego ani adwokata, nawet za ewentualną zgodą prezesa właściwego sądu. Zob. postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z 29 czerwca 2000 r., Ts 118/99, www.trybunal.gov.pl (10 I 2012) oraz postanowienie SN z 3 marca 2004, SNO 1/04, LEX nr 472095. W wyroku z 26 czerwca 2007 r. sąd dyscyplinarny – sąd apelacyjny

- obowiązek postępowania zgodnego z prawem, odpowiedzialność dyscyplinarną rodzi dokonanie przestępstwa, w szczególności umyślnego;
- obowiązek postępowania zgodnego z prawem, z uwzględnieniem praw przysługujących osobom trzecim²⁸;
- dochowanie tajemnicy państwowej i służbowej;
- kierowanie się w postępowaniu zasadami godności, uczciwości, honoru²⁹;
- nienadużywanie immunitetu³⁰;
- dbałość o autorytet sędziów i wymiaru sprawiedliwości³¹;
- wykazywanie rzetelności w swoich sprawach finansowych oraz skrupulatności w wypełnianiu wynikających stąd obowiązków³²;
- zakaz nadużywania alkoholu, unikanie widocznego stanu nietrzeźwości w miejscu publicznym;
- udzielenie funkcjonariuszowi policji, kiedy jest taki obowiązek, wiadomości i dokumentów dotyczących własnej osoby³³;
- obowiązek poddania się badaniu na zawartość alkoholu lub podobnie działających środków, w sytuacji gdy uprawniony organ miał w realiach zdarzenia prawo do żądania takich badań³⁴;

dopuszczył możliwość prowadzenia przez sędziego w stanie spoczynku doradztwa prawnego o charakterze charytatywnym, ale z wyłączeniem formy zorganizowanej kancelarii prawnej. W wyroku tym sąd dyscyplinarny uznał bowiem sędziego sądu okręgowego w stanie spoczynku winnym tego, że w okresie od 15 sierpnia 1998 r. do 30 września 2001 r., podejmował dodatkowe zatrudnienie, wykonując zawód radcy prawnego w kancelarii prawnej i za to wymierzył mu karę dyscyplinarną zawieszenia waloryzacji uposażenia na okres jednego roku. SN utrzymał ten wyrok w mocy. Wyrok SN z 16 listopada 2007 r., SNO 78/07, LEX nr 471855. Zob. też uchwałę nr 29/2003 KRS z 9 kwietnia 2003 r. – www.krs.pl (10 I 2012).

Z kolei wyrokiem z 26 kwietnia 2001 r. sąd dyscyplinarny uznał sędziego sądu okręgowego w stanie spoczynku winnym tego, że w okresie od 1 stycznia 1999 r., będąc sędzią w stanie spoczynku bez uzyskania uprzedniej zgody prezesa właściwego sądu, wykonywał zawód adwokata, pobierając jednocześnie w okresie od 1 stycznia 1999 r. do maja 1999 r. uposażenie sędziego w stanie spoczynku. Sąd dyscyplinarny wymierzył sędziemu w stanie spoczynku karę dyscyplinarną pozbawienia prawa do stanu spoczynku wraz z prawem do uposażenia, a Wyższy Sąd Dyscyplinarny wyrokiem z 11 września 2001 r., utrzymał powyższy wyrok w mocy. Postanowienie SN z 3 marca 2004, SNO 1/04, LEX nr 472095.

²⁸ Sąd Najwyższy – sąd dyscyplinarny, w wyroku z 9 listopada 2006 r. w sprawie SNO 63/06, za zachowanie polegające na świadomym i konsekwentnym działaniu ukierunkowanym na zaspokojenie swej wierzytelności, (obwiniona bezpodstawnie uniemożliwiła upoważnionemu adwokatowi dostęp do pomieszczeń znajdujących się w należącym do niej budynku, w którym mieściła się kancelaria adwokacka i udaremniła podjęcie czynności zmierzających do przejęcia akt spraw prowadzonych przez adwokata i przeprowadzenie likwidacji kancelarii), bez liczenia się z prawami przysługującymi osobom trzecim, wymierzył obwinionej sędzi w stanie spoczynku karę upomnienia. Wyrok SN z 9 listopada 2006 r., SNO 63/06, LEX nr 470238.

²⁹ *Zbiór zasad etyki zawodowej sędziów*, § 2.

³⁰ *Ibidem*, § 3.

³¹ *Ibidem*, § 4.

³² *Ibidem*, § 18.

³³ Wyrok SN z 24 czerwca 2003 r., SNO 34/03, OSNSD 2003, nr 1, poz. 49.

³⁴ Wyrok z 4 czerwca 1997 r. w sprawie SD 6/97. Por. W. Kozieliwicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów. Komentarz*, Warszawa 2005, s. 86.

- unikanie nadmiernej ekspresji, niestosownego sposobu wyrażenia swojego zdania;
- zakaz angażowania się w swoje sprawy w sposób uwłaczający powszechnie obowiązującym normom społecznym i obyczajowym.

Powyższy katalog nie jest oczywiście zamknięty. Jest to jedynie próba wskazania najważniejszych, zdaniem autorki, obowiązków i zakazów nałożonych na sędziów w stanie spoczynku.

Jak wyżej wspomniano, sędzia w stanie spoczynku korzysta z immunitetu sędziowskiego i to w takim samym zakresie, jak sędzia w służbie czynnej. Mają tu zastosowanie zarówno art. 80³⁵, jak i 81 u.s.p.³⁶ Pociągnięcie sędziego w stanie spoczynku do odpowiedzialności karnej wymaga zatem zgody właściwego sądu dyscyplinarnego, udzielonego w trybie art. 80 u.s.p.³⁷, a za wykroczenia³⁸ sędzia w stanie spoczynku ponosi wyłącznie odpowiedzialność dyscyplinarną. W tym zakresie nieczynny zawodowo sędzia dysponuje immunitetem materialnym nieograniczonym, który dotyczy wszelkich wykroczeń³⁹,

³⁵ Art. 80 u.s.p.: „§ 1. Sędzia nie może być zatrzymany ani pociągnięty do odpowiedzialności karnej sądowej lub administracyjnej bez zezwolenia właściwego sądu dyscyplinarnego. Nie dotyczy to zatrzymania w razie ujęcia sędziego na gorącym uczynku przestępstwa, jeżeli zatrzymanie jest niezbędne do zapewnienia prawidłowego toku postępowania. Do czasu wydania uchwały zezwalającej na pociągnięcie sędziego do odpowiedzialności karnej sądowej lub administracyjnej wolno podejmować tylko czynności niecierpiące zwłoki.

§ 2. O zatrzymaniu sędziego niezwłocznie powiadamia się prezesa sądu apelacyjnego właściwego ze względu na miejsce zatrzymania. Może on nakazać natychmiastowe zwolnienie zatrzymanego sędziego. O fakcie zatrzymania sędziego prezes sądu apelacyjnego niezwłocznie zawiadamia Krajową Radę Sądownictwa i Ministra Sprawiedliwości.

§ 3. W terminie siedmiu dni od doręczenia uchwały odmawiającej zezwolenia na pociągnięcie sędziego do odpowiedzialności karnej sądowej lub administracyjnej, organowi lub osobie, która wniosła o zezwolenie, oraz rzecznikowi dyscyplinarnemu przysługuje zażalenie do sądu dyscyplinarnego drugiej instancji. W tym samym terminie sędziemu przysługuje zażalenie na uchwałę zezwalającą na pociągnięcie go do odpowiedzialności karnej sądowej. Poza tym do postępowania przed sądem dyscyplinarnym w sprawach o zezwolenie na pociągnięcie sędziego do odpowiedzialności karnej sądowej lub administracyjnej stosuje się przepisy o postępowaniu dyscyplinarnym.

§ 4. Orzekając w sprawie, o której mowa w § 1, sąd dyscyplinarny może poprzestać na oświadczeniu sędziego, że wnosi o wydanie uchwały o zezwoleniu na pociągnięcie go do odpowiedzialności karnej sądowej lub administracyjnej”.

³⁶ Zob. uchwała SN z 12 września 2006 r., SNO 40/06, OSNSD 2006, poz. 14. Takie stanowisko nie budzi żadnych wątpliwości w orzecznictwie Sądu Najwyższego – sądu dyscyplinarnego. Podziela je też doktryna. Zob. T. Ereciński, J. Gudowski, J. Iwulski, *Komentarz do prawa o ustroju sądów powszechnych i ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa*, Warszawa 2002, s. 226; W. Kozielowicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów. Komentarz*, Warszawa 2005, s. 55.

³⁷ Uchwała SN z 12 września 2006 r. w sprawie SNO 40/06, LEX nr 470203.

³⁸ Przez wykroczenie autorka rozumie każde zachowanie, które pozostaje w sprzeczności z odpowiednim nakazem lub zakazem Kodeksu wykroczeń lub innej ustawy, która to zachowanie uznaje za wykroczenie.

³⁹ Por. D. Karczmarska, *Głosa do uchwały SN z dnia 26 września 2002 r., sygn. IKPZ 24/02*, Prokuratura i Prawo 11 (2005), s. 120.

w tym również wykroczeń skarbowych⁴⁰ i wszystkich trybów postępowania: zwykłego, nakazowego i mandatowego, bez względu na organ uprawniony do karania⁴¹.

Poza tym, sędzia w stanie spoczynku, analogicznie jak sędzia w służbie czynnej będzie odpowiadał tylko za te wykroczenia, które są jednocześnie przewinieniem dyscyplinarnym, tj. wówczas jeśli naruszenie prawa, było oczywiste i rażące⁴², uchybiało godności urzędu⁴³. Z tym, że godność urzędu należy w tym wypadku pojmować odpowiednio do zmiany statusu prawnego sędziego w stanie spoczynku, a zatem mając na uwadze treść art. 104 § 2 u.s.p. i rozpatrywać w kategoriach uchybienia godności sędziego, które to pojęcie analizowano powyżej.

Mając powyższe na uwadze, jak i orzecznictwo sądów dyscyplinarnych w zakresie odpowiedzialności sędziów za wykroczenia, wskazać należy, że sędzia w stanie spoczynku, powinien odpowiadać dyscyplinarnie za umyślne popełnienie wykroczenia, ale takiego, które rzutuje na jego dobre imię, autorytet czy godzi w dobre imię wymiaru sprawiedliwości. Do takich wykroczeń można niewątpliwie zaliczyć czyny polegające na zawinionym naruszeniu zasad ruchu drogowego, np. prowadzenie samochodu czy roweru pod wpływem alkoholu⁴⁴.

Przysługująca sędziemu w stanie spoczynku ochrona wynikająca z immunitetu jest jak najbardziej słuszna. Orzekający sędzia ma być niezawisły⁴⁵. Ma mieć świadomość, że przysługuje mu ochrona przed prowokacją i naciskami, jak i zemstą osób niezadowolonych z wydanego przez sędziego wyroku. Taka ochrona musi zatem trwać do końca życia sędziego, a nie tylko momentu zakończenia służby. Sędzia musi mieć zapewnioną swobodę podejmowania decyzji. A zapewni ją pewność, że po zakończeniu służby przysługuje mu ochrona przed ewentualnymi szykanami związanymi z pełnioną wcześniej służbą i to nie tylko w czasie służby czynnej czy w stanie spoczynku, ale

⁴⁰ Por. A. Skowron, *Postępowanie mandatowe w kodeksie karnym skarbowym*, Prokuratura i Prawo 5 (2001), s. 145.

⁴¹ Zob. A. Korzeniewska-Lasota, M. Lasota, *Odpowiedzialność sędziego za wykroczenia*, Studia Prawnoustrojowe 2010, s. 275–287.

⁴² Na temat interpretacji pojęć „oczywiste” i „rażące” naruszenie prawa patrz: wyrok SN z 2 czerwca 2006 r., SNO 24/06, LEX nr 470240, wyrok SN z 27 czerwca 2002 r., SNO 18/02 (OSND I/II 2002 r., poz. 9), wyrok SN z 10 października 2006 r., SNO 57/06, LEX nr 471774, wyrok SN z 4 września 2003 r., SNO 51/03, LEX nr 470251, wyrok SN z 15 września 2004 r., SNO 33/04, LEX nr 472142.

⁴³ Art. 107 § 1 u.s.p.

⁴⁴ Uchwała z 8 maja 2002 r. SN, SNO 8/02 OSNKW 2002/9-10/85, Biul. SN 2002/9/20; uchwała SN z 5 lipca 2006 r. SNO 32/06, LEX nr 470200.

⁴⁵ Por. uchwałę SN z 16 grudnia 2005 r., SNO 44/05, OSND 2005, poz. 24.

również po zakończeniu tej służby, niezależnie od sposobu jej zakończenia (np. zrzeczenia się urzędu, przejścia do innego zawodu). W odniesieniu bowiem do czynów, popełnionych w czasie sprawowania swojego urzędu, w tym zwłaszcza pozostających w związku z wykonywaniem funkcji jurysdykcyjnej, nawet były sędzia zachowuje immunitet określony w art. 181 Konstytucji RP⁴⁶.

Wymaga się zatem, aby pociągnięcie sędziego w stanie spoczynku, jak i tylko byłego już sędziego do odpowiedzialności karnej nie mogło nastąpić bez zgody sądu dyscyplinarnego. Odrębnej decyzji sądu dyscyplinarnego wymaga też zezwolenie na zatrzymanie sędziego czy jego tymczasowe aresztowanie⁴⁷. Prawomocna uchwała sądu dyscyplinarnego, odmawiająca zezwolenia na pociągnięcie sędziego do odpowiedzialności karnej, powinna skutkować umorzeniem postępowania przygotowawczego. Od daty uprawomocnienia tej uchwały nie biegnie przedawnienie.

Postępowanie

Niezależnie od powodu zainicjowania wobec sędziego w stanie spoczynku postępowania dyscyplinarnego, toczy się ono przed właściwym sądem dyscyplinarnym na zasadach, które mają zastosowanie do sędziów czynnych zawodowo⁴⁸. Odpowiednie zastosowanie mają tu przepisy art. 107-133 u.s.p. Inne są podstawy wymierzenia kar dyscyplinarnych i ich rodzaje.

Postępowanie przed sądami dyscyplinarnymi jest co do zasady jawne⁴⁹. Jest to postępowanie dwuinстанcyjne, w I instancji orzekają sądy apelacyjne, w II – Sąd Najwyższy.

Do rozpoznania sprawy w I instancji właściwy jest sąd dyscyplinarny, w okręgu którego sędzia w stanie spoczynku pełnił ostatnio służbę. Jeżeli sędzia, którego dotyczy sprawa, był sędzią sądu apelacyjnego albo sędzią sądu okręgowego, właściwy jest wówczas sąd dyscyplinarny w innym okręgu, niż ten w którym sędzia ostatnio pełnił służbę. Właściwy sąd dyscyplinarny wyznacza wówczas Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego⁵⁰. Sądy orzekają w skła-

⁴⁶ Zob. postanowienie SN z 15 marca 2011 r. w sprawie WZ 8/11, LEX nr 846189.

⁴⁷ Zob. teza uchwały SN z 12 września 2006 r., w sprawie SNO 40/06, LEX nr 470203.

⁴⁸ Zob. uchwała SN z 12 kwietnia 2005 r., SNO 9/05, OSNSD 2005, poz. 37.

⁴⁹ Wyłączenie jawności jest fakultatywne i może nastąpić ze względu na moralność, bezpieczeństwo państwa i porządek publiczny oraz ze względu na ochronę życia prywatnego stron lub ważny interes prywatny (art. 116 u.s.p.).

⁵⁰ Wnioski z art. 110 § 3 u.s.p.

dzie trzech sędziów, skład wyznacza się w drodze losowania z listy sędziów danego sądu, z wyłączeniem prezesa sądu, wiceprezesów sądu oraz rzecznika dyscyplinarnego z tym, że w składzie sądu musi zasiadać przynajmniej jeden sędzia stale orzekający w sprawach karnych⁵¹.

Wniosek o rozpoznanie sprawy dyscyplinarnej składa do sądu dyscyplinarnego właściwy rzecznik dyscyplinarny. Wniosek ten jest odpowiednikiem aktu oskarżenia składanego przez oskarżyciela publicznego w postępowaniu karnym i nie może być cofnięty⁵².

Od wyroku sądu I instancji, w terminie 14 dni od daty otrzymania odpisu wyroku wraz z uzasadnieniem, obwinionemu i rzecznikowi dyscyplinarnemu, a także Krajowej Radzie Sądownictwa i Ministrowi Sprawiedliwości, przysługuje odwołanie do Sądu Najwyższego. Sąd ten winien rozpoznać odwołanie w terminie dwóch miesięcy od jego wpłynięcia do tego sądu.

Od wyroku sądu dyscyplinarnego II instancji nie przysługuje natomiast nadzwyczajny środek zaskarżenia, jakim jest kasacja. Jest to istotne ograniczenie, tym bardziej że środek ten przysługuje w sprawach dyscyplinarnych adwokatów (art. 91 a ust. 1⁵³ ustawy Prawo o adwokaturze z 26 maja 1982 r., Dz.U., nr 16, poz. 124, tekst jednolity z 25 sierpnia 2009 r., Dz.U., nr 146, poz. 1188), radców prawnych (art. 62 ust. 1⁵⁴ ustawy o radcach prawnych z 6 lipca 1982 r., Dz.U., nr 19, poz. 145, tekst jednolity z 16 grudnia 2009, Dz.U., nr 10, poz. 65), notariuszy (art. 63a § 1⁵⁵ ustawy Prawo o notariacie z 14 lutego 1991 r., Dz.U., nr 22, poz. 91, tekst jednolity z 14 października 2008 r., Dz.U., nr 189, poz. 1158) i prokuratorów (art. 83 ust. 2⁵⁶ ustawy o prokuraturze z 20 czerwca 1985, Dz.U., nr 31, poz. 138, tekst jednolity z 8 stycznia 2008 r., Dz.U., nr 7, poz. 39).

W tym względzie zmiany ustawodawcy wydają się konieczne.

⁵¹ Art. 111 u.s.p.

⁵² Zob. postanowienie SN z 25 maja z 2005 r., SNO 25/05, LEX nr 472149. Tak też W. Kozieliwicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziego*, s. 116.

⁵³ Art. 91 a ust. 1: „Od orzeczenia wydanego przez Wyższy Sąd Dyscyplinarny w drugiej instancji przysługuje stronom, Ministrowi Sprawiedliwości, Rzecznikowi Praw Obywatelskich oraz Prezesowi Naczelnej Rady Adwokackiej kasacja do Sądu Najwyższego”.

⁵⁴ Art. 62 ust. 1: „Od orzeczenia wydanego przez Wyższy Sąd Dyscyplinarny w drugiej instancji przysługuje stronom, Ministrowi Sprawiedliwości, Rzecznikowi Praw Obywatelskich oraz Prezesowi Krajowej Rady Radców Prawnych kasacja do Sądu Najwyższego”.

⁵⁵ Art. 63a § 1: „Od orzeczenia wydanego przez Wyższy Sąd Dyscyplinarny przysługuje obwinionemu, rzecznikowi dyscyplinarnemu, Ministrowi Sprawiedliwości, Rzecznikowi Praw Obywatelskich oraz Krajowej Radzie Notarialnej kasacja do Sądu Najwyższego”.

⁵⁶ Art. 83 ust. 2: „Od orzeczenia wydanego przez sąd dyscyplinarny w drugiej instancji stronom i Prokuratorowi Generalnemu przysługuje kasacja do Sądu Najwyższego”.

Kary dyscyplinarne

Wobec sędziego w stanie spoczynku mogą być orzekane następujące kary dyscyplinarne: 1) upomnienia, 2) nagany, 3) zawieszenia waloryzacji uposażenia na okres od jednego roku do trzech lat, 4) pozbawienia prawa do stanu spoczynku wraz z prawem do uposażenia⁵⁷.

Powyższy katalog kar dyscyplinarnych jest katalogiem zamkniętym i opiera się na zasadzie stopniowości. Podobnie jak w przypadku odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów w służbie czynnej, ustawodawca wyliczył kary od najłagodniejszej po najsurowszą. Przewidział zarówno kary, które godzą przede wszystkim w moralną sferę ukaranego sędziego w stanie spoczynku (kara upomnienia i nagany), jak i te, które skutkują poważniejszymi konsekwencjami (zawieszenie waloryzacji uposażenia) aż po ostatnią, najsurowszą – karę pozbawienia prawa do stanu spoczynku wraz z prawem do uposażenia, która całkowicie zrywa istniejący jeszcze stosunek służbowy sędziego w stanie spoczynku i pozbawia go tego stanu całkowicie.

Ustawodawca nie sformułował żadnych dyrektyw co do wymiaru powyższych kar, nie wskazał okoliczności, które miałyby tę odpowiedzialność stopniować ze względu na formę i rodzaj winy, stopień społecznej szkodliwości popełnionego przewinienia czy kontratypy, nie sprecyzował kiedy wymierzyć karę łagodniejszą, a kiedy surowszą. Nie sformułował też dyrektyw nakazujących gradację sankcji dyscyplinarnych ani odesłania, w tym zakresie, do przepisów kodeksu karnego, pozostawiając orzeczenie kary za konkretne przewinienie dyscyplinarne ocenie sądu dyscyplinarnego. To sąd dyscyplinarny w realiach konkretnej sprawy decyduje, która z kar dyscyplinarnych zostanie orzeczona, a podejmując decyzję, mimo braku bezpośredniego wskazania, może (podobnie jak w przypadku odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów czynnych) – na zasadzie analogii *iuris* – odpowiednio, jednakże przy zachowaniu szczególnej ostrożności, stosować dyrektywy wymiaru kary określone w art. 53 § 1 kk, uwzględniać okoliczności określone w § 2 tegoż artykułu, w tym również zachowanie się obwinionego po popełnieniu czynu⁵⁸.

⁵⁷ Art. 104 § 3 u.s.p.

⁵⁸ Takie stanowisko w odniesieniu do odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów czynów zajmował niejednokrotnie SN, np.: w wyroku z 14 lutego 2007 r. w sprawie SNO 77/06 Sąd Najwyższy w uzasadnieniu prawnym wyroku wprost wskazał, że „wymierzając karę, sąd dyscyplinarny ma prawo odpowiednio stosować dyrektywy wymiaru kary, określone w art. 53 § 1 k.k., a także uwzględniać okoliczności wymienione w § 2 tego przepisu, w tym zachowanie się obwinionego po popełnieniu przewinienia dyscyplinarnego”. Wyrok SN z 14 lutego 2007 r. w sprawie SNO 77/06, LEX nr 471825. W wyroku z 18 stycznia 2006 r. w sprawie SNO 65/05 SN wskazał, że „przy wymiarze kary sąd dyscyplinarny orzekający w postępowaniu dyscyplinarnym sędziów może się posiłkować ustawowymi

Sąd dyscyplinarny, orzekając karę powinien zatem baczyć, aby wymierzona kara dyscyplinarna była adekwatna do stopnia zawinienia, współmierna do wagi popełnionego czynu⁵⁹, uwzględniała cele kary (represyjne, wychowawcze i prewencyjne⁶⁰, w tym względy prewencji ogólnej⁶¹) oraz jej dolegliwość dla ukaranego sędziego w stanie spoczynku. Nieodzwonne znaczenie na wymiar kary winny mieć również okoliczności, w jakich doszło do popełnienia czynu, rodzaj, rozmiar, liczba i stopień zawinienia deliktów dyscyplinarnych, jak i okoliczności dotyczące osoby obwinionego sędziego (właściwości podmiotowe) i jego sytuacji rodzinnej. Istotne jest również wskazanie i uwzględnienie ewentualnych okoliczności obciążających i łagodzących⁶².

Dwie pierwsze z wymienionych kar dyscyplinarnych, kara upomnienia i nagany zasadniczo godzą w moralną sferę ukaranego. Prawomocne orzeczenie kary upomnienia lub nagany skutkuje w istocie dołączeniem odpisu prawomocnego wyroku do akt osobowych sędziego.

Trzecia w katalogu kar dyscyplinarnych – kara zawieszenia waloryzacji uposażenia – jest karą finansową. Rodzi skutki tylko w stosunku do obwinionego sędziego i nie może być rozciągana, w przypadku śmierci tego sędziego, na osoby uprawnione po nim do uposażenia rodzinnego. Niedopuszczalne jest zatem zawieszanie tym osobom waloryzacji uposażenia rodzinnego czy pozbawianie ich tegoż uposażenia.

Ostatnią, a zarazem najbardziej surową w katalogu kar dyscyplinarnych, jest pozbawienie prawa do stanu spoczynku wraz z prawem do uposażenia. Jest to kara, podobnie jak kara złożenia sędziego z urzędu, najbardziej dolegliwa, jest bowiem eliminacyjna i jednocześnie nieodwracalna. Na zawsze wyklucza ukaranego z korporacji sędziowskiej. Sędzia ukarany karą pozbawienia prawa do stanu spoczynku już nigdy nie może wrócić do tego stanu ani być powołanym na urząd sędziego (jeśli w stan spoczynku został przeniesiony

---

kryteriami wymiaru kary zawartymi w art. 53 § 1 k. k.” Wyrok SN z 18 stycznia 2006 r. w sprawie SNO 65/05, LEX nr 470229; wyrok SN z 25 stycznia 2007 r., SNO 74/06, LEX nr 471789; wyrok SN z 22 czerwca 2004 r., SNO 22/04, LEX nr 472091. W orzeczeniu z 5 lutego 2008 r. SN posunął się jeszcze dalej i w uzasadnieniu wyroku wskazał, że dyrektywy wymiaru kary sformułowane w art. 53 kk mają pełne zastosowanie w zakresie orzekania o karze w postępowaniu dyscyplinarnym, a odpowiedzialność dyscyplinarna podobnie jak karna oparta jest na zasadzie winy, spełniającej nadto funkcję limitującą karę. Wyrok SN z 5 lutego 2008 r., SNO 2/08, LEX nr 432189. Zob. tezę sformułowaną w wyroku SN z 5 listopada 2003 r., SNO 67/03, LEX nr 471880. Por. też J.R. Kubiak, J. Kubiak, *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów*, Przegląd Sądowy 4 (1994), s. 7–9.

⁵⁹ Por. W. Kozielewicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów. Komentarz*, Warszawa 2005, s. 93–101; wyrok SN z 27 marca 2007 r., SNO 13/07, LEX nr 471820.

⁶⁰ Por. wyrok SN z 7 listopada 2002 r., SNO 40/02, LEX nr 471868.

⁶¹ Wyrok SN z 9 czerwca 2005 r., SNO 28/05, LEX nr 471989.

⁶² Wyrok SN z 16 września 2004 r., SNO 31/04, LEX nr 471987. Por. wyrok SN z 7 grudnia 2007 r., SNO 79/07, LEX nr 471808.

fakultatywnie i miał jeszcze możliwość powrotu do służby czynnej), a czasami mieć nawet trudności w wykonywaniu niektórych zawodów prawniczych.

Sędzia, wobec którego taka kara zostanie prawomocnie orzeczona, traci prawo posługiwania się określeniem „sędzia w stanie spoczynku”, a staje się już tylko „byłym sędzią”. Następuje całkowite rozwiązanie stosunku służbowego i utrata wszystkich wynikających z tego stanu przywilejów i obowiązków. Były już sędzia nie otrzymuje uposażenia sędziego w stanie spoczynku, a rentę lub emeryturę z ZUS, jeżeli spełnia warunki określone w przepisach o ubezpieczeniu społecznym. Jego spadkobiercy nie mają prawa do uposażenia rodzinnego⁶³. Analogiczne konsekwencje zachodzą też wówczas, kiedy sędzia w stanie spoczynku zostanie skazany prawomocnym wyrokiem sądu na pozbawienie praw publicznych za przestępstwo popełnione po przejściu w stan spoczynku, jak i przed przejściem w stan spoczynku⁶⁴.

Kara pozbawienia prawa do stanu spoczynku wraz z prawem do uposażenia rodzi zatem dla ukaranego poważne ujemne konsekwencje prawne. Ma charakter represyjny⁶⁵ i winna być orzekana z dużą ostrożnością. Sąd dyscyplinarny, w każdym konkretnym przypadku powinien zważyć, czy ten najsurowszy rodzaj kary dyscyplinarnej jest adekwatny do popełnionego przewinienia, a jednocześnie konieczny do wywarcia pożądanego skutku, w szczególności prewencyjnego, albowiem kara pozbawienia prawa do stanu spoczynku pełni również funkcję ochronną. Ma chronić dobre imię sędziów, i to zarówno tych w służbie czynnej, jak i w stanie spoczynku oraz całego wymiaru sprawiedliwości.

I mimo że ustawodawca, również w odniesieniu i do tej najsurowszej kary dyscyplinarnej, nie wskazał przesłanek jej orzekania, to można je zrekonstruować przy odpowiednim zastosowaniu dyrektyw wymiaru kary wskazanych w przepisach prawa karnego, jak i dotychczasowym orzecznictwie dyscyplinarnym, również tym w odniesieniu do orzekania kary złożenia sędziego z urzędu. Mając powyższe na uwadze, karę pozbawienia prawa do stanu spoczynku wraz z prawem do uposażenia, winno się z reguły orzekać w przypadku popełnienia przewinień o największym ciężarze gatunkowym, nacechowanych najwyższym stopniem winy i społecznej szkodliwości⁶⁶, kiedy popełniony przez sędziego w stanie spoczynku czyn, wypełnia jednocześnie znamiona przestęp-

⁶³ Art. 104 § 5 u.s.p.

⁶⁴ Art. 104 § 4 u.s.p.

⁶⁵ O represyjnym charakterze sankcji dyscyplinarnych piszą: T. Kuczyński, *Odpowiedzialność dyscyplinarna pracowników*, Państwo i Prawo 9 (2003), s. 59; A. Bojańczyk, *Z problematyki relacji między odpowiedzialnością dyscyplinarną i karną (na przykładzie odpowiedzialności dyscyplinarnej zawodów prawniczych)*, Państwo i Prawo 9 (2004), s. 25–27.

⁶⁶ Por. wyrok SN z 5 lutego 2008 r., SNO 2/08, LEX nr 432189.

stwa, zwłaszcza przestępstwa umyślnego, stanowiącego wyraz rażącego lekceważenia porządku prawnego⁶⁷. Nie oznacza to jednocześnie, że w każdym przypadku popełnienia przestępstwa umyślnego kara taka powinna być wymierzona. Nie można przecież wykluczyć istnienia takich okoliczności łagodzących, które uzasadniałyby odstąpienie od wymierzenia najsurowszej kary. Powinny to jednak być zawsze okoliczności wyjątkowe⁶⁸. Można do nich np. zaliczyć: wcześniejszą ocenę służby sędziowskiej, ocenę wywiązywania się z obowiązków stanu spoczynku, okoliczność czy przewinienie jest pierwsze czy kolejne⁶⁹. Wydaje się jednak, że kiedy sędzia nie wykonuje już władzy jurysdykcyjnej, a kara jest orzekana za czyn z nią niezwiązany, popełniony już w okresie korzystania z prawa do stanu spoczynku, to sięganie po najsurowszą z kar dyscyplinarnych, powinno mieć miejsce tylko w odniesieniu do czynów wyczerpujących jednocześnie znamiona przestępstwa umyślnego i to wówczas, kiedy orzeczenie innego środka dyscyplinarnego miałoby okazać się nieskuteczne⁷⁰, a wymierzona kara była rażąco niewspółmierna do stopnia winy (tzn. różnica między karą wymierzoną a zasłużoną znacząco „biła w oczy”⁷¹).

Podsumowanie

Odpowiedzialność dyscyplinarna pracownika nie jest niczym nadzwyczajnym, jest charakterystyczna dla każdej grupy zawodowej. Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziego w stanie spoczynku to już sytuacja wyjątkowa. Dotyczy bowiem osób, które nie wykonują już swoich obowiązków pracowniczych (nie pełnią służby czynnej), a pozostają na specyficznej emeryturze – są w stanie spoczynku.

Odpowiedzialność ta może być dla sędziego w stanie spoczynku dotkliwa, w szczególności w sytuacji orzeczenia najsurowszej z katalogu kar dyscyplinarnych. Wydaje się zatem, że sądy dyscyplinarne II instancji powinny orzekać ją z dużą ostrożnością, zwłaszcza w sytuacji, gdy kara ta zostanie orzeczona dopiero w II instancji, kiedy nie ma już możliwości jej wzruszenia, nie przysługuje bowiem nawet kasacja.

⁶⁷ Por. wyrok SN z 27 sierpnia 2007 r., SNO 47/07, LEX 319875; wyrok SN z 27 marca 2007 r., SNO 13/07, LEX nr 471820.

⁶⁸ Wyrok SN z 27 marca 2007 r., SNO 13/07, LEX nr 471820.

⁶⁹ Por. Wyrok SN z 9 marca 2006 r., SNO 6/06, LEX nr 471771.

⁷⁰ Por. wyrok SN z 23 sierpnia 2007 r., SNO 41/07, LEX nr 471785.

⁷¹ Wyrok SN z 9 listopada 2006 r., SNO 63/06, LEX nr 470238.

DISCIPLINARY LIABILITY OF THE RETIRED JUDGE

(SUMMARY)

The objective of this article is a question of a particular kind of repressive liability as a disciplinary liability. It is a significant issue as it concerns a judge who does not perform jurisprudence any more. In particular, there are two basic reasons for disciplinary proceedings being initiated. The author considers the circumstances of such proceedings, their course and consequences of particular possible judgements. The consequences of the judgement may include the most severe disciplinary punishments issued by the disciplinary court – the punishment of depriving the judge of the right to retirement with a pension.

DIE DISZIPLINARISCHE HAFTUNG DES RICHTERS IM RUHESTAND

(ZUSAMMENFASSUNG)

Der Artikel beschäftigt sich mit der Frage nach der Strafhaftung, die eine disziplinarische Haftung ist. Diese Frage wird insbesondere dann bedeutsam, wenn sie einen Richter betrifft, der seine richterlichen Aufgaben nicht mehr ausführt. Es gibt zwei Hauptgründe für Disziplinarmaßnahmen. Der Autor betrachtet die Voraussetzungen für die Eröffnung eines Disziplinarverfahrens, den Verfahrensverlauf sowie die möglichen Konsequenzen einzelner Entscheidungen. Der Autor richtet seine Aufmerksamkeit insbesondere auf die Auswirkungen der schwersten Disziplinarmaßnahme, die als Strafe die Aberkennung des Rechts auf Ruhestand und des Rechts auf Vergütung vorsieht.